

FİKRİYAT

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi

Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2022

*XVI VE XVII. YÜZYIL OSMANLI ŞAİR TEZKİRELERİNDE ANEKDOT-
ZİHNİYET İLİŞKİSİ*

82

Yazar

Fırat TAŞ

*Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk
Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi e-mail: irmibir@gmail.com, ORCID NO:*

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Yayın Kritiği

Gönderim Tarihi: 8 Haziran 2022

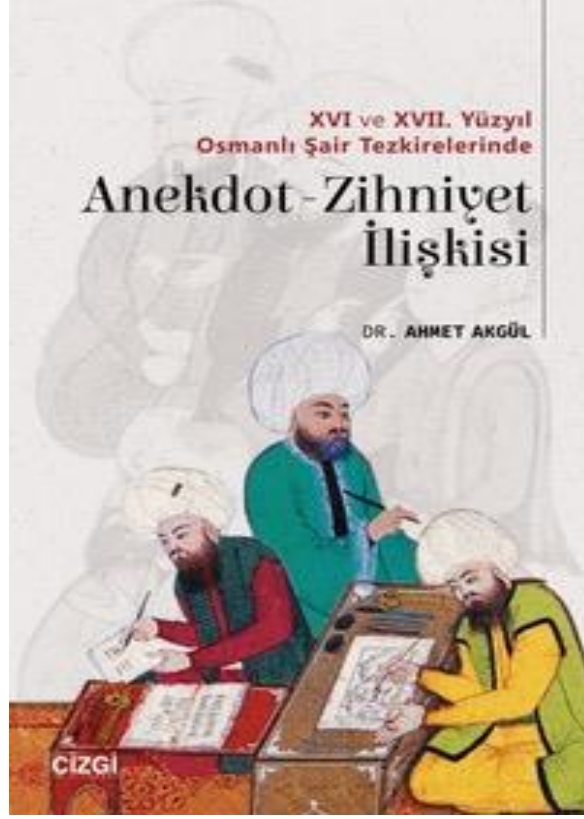
Kabul Tarihi: 15 Haziran 2022

Yayın Tarihi: 30 Temmuz 2022

Kaynak Gösterme

Taş, F. (2022). XVI ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Şair Tezkirelerinde Anekdot-Zihniyet İlişkisi. *Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), s.82-86.

Ek Beyan: Yazar etik kurulu onayının gerekmediğini beyan etmiştir.

Giriş

Osmanlı toplumu; edebî, siyasi, sosyal, kültürel, dinî yönlerden birçok araştırmaya konu olmuştur. Kökü derine inen, gövdesi uluya çıkan Osmanlı'nın sosyal-kültürel özellikleriyle ilgili kesin hükümlere ulaşmanın zorluğu yapılan çoğu araştırmanın dipnotlarında yer almıştır. Bu zorluk her ne kadar kendini ispatlamışsa da tarihe düşülen notlar, miras kalan defterler, tezkireler, derkenarlar ve anekdotlar bizlere Osmanlı toplum yapısıyla ilgili bazı ipuçlarını vermiştir. Osmanlı toplumuyla ilgili birtakım çıkarımlara kaynaklık eden bu veriler, araştırmacılar için de oldukça önemlidir.

Osmanlı Devleti'nin geniş bir coğrafyada sürdürdüğü hükümlerlik, çok kültürlü bir toplum yapısının inşasını da beraberinde getirmiştir. Bu çok kültürlülük ortamı; mistik, gizemli, dedikodusu bol *söylencelerin* dilden dile yayılmasına; tezkireden tezkireye yazılmasına olanak sağlamıştır. Yazar Ahmet Akgül de bu *söylencelerin* izini, tezkirelerdeki anekdotlardan hareketle, hakikati bulmak bağlamında sürmeye çalışmıştır. Akgül kitabında, anekdotlar bakımından zengin içerikler ve çeşitli istatistikler sunarak okurunu tartışmaya da davet etmektedir.

Dr. Ahmet Akgül'ün kaleminden çıkan araştırma konulu eser *literatür araştırması* ve *inceleme* kısımlarından oluşmaktadır. İlk kısımda; "Ön Söz, Kısaltmalar, Giriş, Biyografi Türü, Şair/Şuara Tezkireleri ve Bazı Temel İstilahlar başlıkları bulunmaktadır. İkinci kısımda "İnceleme" ana başlığı ile "Osmanlı Şair Tezkirelerindeki Anekdotların Biyografi Malzemesi Olarak Tasnif, Tetkik ve Tenkidi" başlıkları yer almaktadır. Eserin önemli bir kısmını teşkil eden bu ikinci

Fırat Taş-XVI ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Şair Tezkirelerinde Anekdot-Zihniyet İlişkisi kısmı (inceleme), yedi bölümden oluşmaktadır. Kitabın sonunda araştırmacılar için zengin bir kaynakça ve derli toplu bir dizin sunulmuştur.

Ön Söz'de (s.15-22) kitap hakkında genel bilgiler verilmiştir. Birinci kısmı teşkil eden Giriş (s. 25-58) ve sonrası başlıklarda çalışma detaylıca tanıtılmıştır. Zengin bir literatür araştırmasıyla birlikte okurun dikkatine sunulacak hususlar tek tek açıklanmıştır.

Eserin en önemli ve hacimli bölümünü İnceleme kısmı oluşturmaktadır. Bu kısımda çalışmanın yöntemi hakkında bilgi verilen *Osmanlı Şair Tezkirelerindeki Anekdotların Biyografi Malzemesi Olarak Tasnif, Tetkik ve Tenkidi* başlığının yanı sıra birbirinden ilginç anekdot ve *dedikoduları* içeren yedi bölüm bulunmaktadır.

1.Bölüm'de (s. 63-113) edebî kimliğiyle ön plana çıkmış kişilerle ilgili anekdotlara yer verilmiştir. Bu bölümdeki anekdotlar, mesaj ve telkinleri bakımından büyük oranda olumsuzlayıcı içeriğe sahiptir. İncelenen şair tezkirelerinden tespit edilen 55 anekdotun 51'inde şair ve nasirlerin ahlaksız, sapkın, ayyaş, kiskanç, intihalcı, dilenci gibi sıfatlarla olumsuzlandıklarının tespitine yer verilen bu bölümün geriye kalan 4 anekdotunda olumlu veya olumsuz herhangi bir tespite yer verilmemiştir. Hayâtî, Âşık Çelebi, Gelibolulu Mustafa Âlî, Mîhrî, Bâkî, Zâtî gibi pek çok şair ve nasir hakkında ilginç ve *inanılması güç* çoğunlukla da *dedikodu* mahiyeti taşıyan anekdotların yer aldığı bu bölümde yazar, tezkirecilerin yanlı tutumlarını satır aralarında eleştirmiştir.

2.Bölüm'de (s. 115-137) müderris, hoca, lala gibi şairlerle ilgili anekdotlar yer almaktadır. Osmanlı eğitim sisteminin temsilinde önemli yer tutan müderrisler, tezkirelerde geçen ve çalışmaya konu olan bu anekdotlara göre karakersiz, sapkın, derbeder, ayyaş kişiler olarak gösterilmişlerdir. Bu anekdotlar üzerinden Osmanlı eğitim sisteminin maruz bırakıldığı *haksız* itham, yazar tarafından eleştirilmiştir.

22 anekdotun yer aldığı bu bölümde ikisi dışında geriye kalanların olumsuzlayıcı oldukları belirtilmiştir. Anekdotların verilişlerinde tezkirecilerin tutarsız olduklarının tespitini yapan Akgül, istatistiksel verilere yer vererek kanısını güçlendirmiştir.

3.Bölüm'de (s. 139-163) şeyh, vaiz, müezzin, derviş gibi şairlik yönleri de bulunan tarikat mensupları ile din adamlarına yönelik anekdotlar yer almaktadır. 24 anekdottan sadece birinin olumlu içeriğe sahip olduğunun açıklandığı bu bölümde, detaylı bir istatistiğe de yer verilmiştir.

4.Bölüm'de (s. 165-202) Osmanlı padişahları ve şehzadeleriyle ilgili anekdotlar yer almaktadır. Bu bölümde yer alan 39 anekdottan sadece 9'unun olumlu içeriğe sahip olduğu açıklanmıştır. Padişah ve şehzadelerin çoğunlukla değersizleştirildiklerine değinilen bu bölümde yer alan olumlu içeriğe sahip az sayıdaki anekdot da yazar tarafından okurun dikkatine sunulmuştur.

5.Bölüm'de (s. 203-228) devlet idaresinde söz sahibi olan sadrazamlar, vezirler, beyler, paşalarla ilgili anekdotlar tasnif ve tenkit edilmiştir. 28 anekdottan sadece 2'sinin olumlu içeriğe sahip olduğu belirtilmiştir. Anekdotlar konularına göre istatistiksel olarak gösterilmiştir.

6.Bölüm'de (s. 229-264) Osmanlı Devleti'nin hukuk sistemindeki yerleri tartışmasız olan kazasker, kadı, naip gibi devlet adamlarıyla ilgili şair

Fırat Taş-XVI ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Şair Tezkirelerinde Anekdot-Zihniyet İlişkisi tezkirelerinde yer alan anekdotlara yer verilmiştir. Bu bölümdeki 33 anekdottan sadece ikisinin olumlu içeriğe sahip olduğu belirtilmiştir. 30'u aşkın anekdotta kadıların değersizleştirildikleri açıklanmıştır. Anekdotlar konularına göre detaylıca istatistiksel veri şeklinde sunulmuştur.

7.Bölüm'de (s. 265-282) Osmanlı'nın sosyo-kültürel yapısıyla ilgili anekdotların yanı sıra divan kâtipliği, kethüdalık, surre eminliği gibi önemli görevlerde bulunan diğer kamu görevlileriyle ilgili anekdotlara da yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan anekdotların tamamıyla olumsuz içeriğe sahip oldukları belirtilmiştir.

Tanıtım Bülteninden

2019 yılında Çizgi Kitabevi tarafından okurla buluşturulan kitabın arka kapağında bulunan tanıtım metninden alınan aşağıdaki metin kitabın amacı ve yöntemi hakkında bilgi vermektedir.

(...) *Bu çalışmada, XVI ve XVII. yüzyıllarda yazıldığı bilinen Osmanlı şair tezkirelerindeki anekdotların içerik haritası çıkarılmış; biyografilere değer kattığı söylenen bu parçalar zihniyet, mesaj ve telkinlerine göre istatistiksel olarak tasnif, tetkik ve tenkit edilmiştir. Yapılan inceleme seçme anekdotlara değil objektif bir istatistiksel sınıflandırmaya dayanmaktadır. Anekdotlar içerdikleri olumlu veya olumsuz mesajlara göre incelenmiştir. (...) Çalışmada, "hayır dua almak için" eserlerini yazdıklarını söyleyen tezkire yazarlarının anlattıkları şahıslarla ilgili daha çok olumsuz içeriğe sahip anekdotları tercih ettikleri hususu istatistiksel olarak ortaya konmuştur. Buradan hareketle bu eserler topluluğunun ahlâksızlığa ve sapkınlığa meyilli insanlar tarafından yazıldığı söylenebilir. Çünkü seçim kimliktir ve anekdotla onu yazanın/seçenin zihniyeti arasında kuvvetli bir ilişki vardır.*

Kitaptan Okura

Anekdotla göre Müderris Paşa Çelebi, devrin tanınmış şairlerinden Mührî ile evlenmek istemektedir. Bu teklifi işiten devrin başka şairi Zâtî de aşağıdaki rezil dörtlüğü yazmıştır:

İşidün istemiş Mührî'yi Paşa

Ana ol kendüyi ram eylesün emi

(...)

devamı ve daha fazlası için kitabı okumanız önerilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Ahmet Akgül tarafından hazırlanan XVI ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Şair Tezkirelerinde Anekdot-Zihniyet İlişkisi adlı kitap, yeni sayılabilecek bir bakış açısıyla; özgün ve önemli bir konuya temas etmektedir. Klasik Türk edebiyatı sahasında yeni tartışmalara ve bilgi alışverişlerine katkı sunacak niteliktedir. Yazar, ele aldığı konuyu, yeterli örnekle ve istatistiksel verilerle izah ederek kayda değer sonuçlara varmıştır.

Fırat Taş-*XVI ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Şair Tezkirelerinde Anekdot-Zihniyet İlişkisi*

Kaynakça

Akgül, Ahmet (2019). *XVI ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Şair Tezkirelerinde Anekdot-Zihniyet İlişkisi*. Konya: Çizgi Kitabevi